

не оригінальне трактування вже відомих фактів, але, зрештою, і наявність свіжих концептуальних підходів до багатьох висвітлюваних проблем.

Оскільки рецензована праця є водночас підручником з історії і рекомендована учнівській та університетській молоді, приємно вражає той факт, що її автори намагалися уникнути будь-якої політичної заангажованості і навіть традиційних для польської історіографії національних пристрастей. Матеріал, який міститься в книзі, із зацікавленням буде сприйнятий як науковцями, так і неспеціалістами в галузі історії, а знайомство з багатьма питаннями, що пов'язані, зокрема, з польсько-українськими відносинами цього періоду, будуть корисними також для українського читача.

¹ *Субтельний О.* Україна: історія / Пер. з англ. Ю. І. Шевчука. Вст. ст. С. В. Кульчицького. – К., 1991. – 512 с.

² *Albert A. (Roszkowski W.)* Historia Polski 1914–1990. – Warszawa, 1991.

³ *Brzoza Cz.* Polska w czasach niepodległości i Drugiej wojny światowej (1918–1945). – Kraków, 2001. – 424 s.; *Sowa A.-L.* Od Drugiej do Trzeciej Rzeczypospolitej (1945–2001). – Kraków, 2001. – 416 s.

І.І.Льюшин (Київ)

Макар В.Ю.

Соціально-політична інтеграція українців у поліетнічне суспільство Канади. – Чернівці: Прут, 2006 – 284 с.

Українська етнічна група Канади належить до найбільш помітних українських діаспорних угруповань як з огляду на свою самоорганізацію, так і вплив на внутрішню та зовнішню політику країни поселення. При цьому, стверджує в рецензованій праці Віталій Макар, попри численні перешкоди й дискримінацію (особливо у перші десятиліття перебування в Канаді) українці та їхні нащадки не розчинились в інонаціональному середовищі, а зберегли своє національне коріння.

У Канаді, згідно з переписом населення 2001 р., зареєстровано 1 071 060 осіб українського походження, що становить 3,6% усього населення; українці є 9-ю національною групою цієї країни. Із перших років наші співвітчизники селились компактними групами. Так, наприклад, у провінції Альберта нині нараховується 285 725 осіб (9,7% населення всієї провінції), а в Манітобі – 157 655 (14,3%). У 1901 р. лише 3,5% українців проживали в містах, 1941 р. – 33,9%, 1981 р. – 76%. Найбільше наших співвітчизників зосереджено в Едмонтоні – 125 720 осіб (13,6% населення міста), у Торонто – 104 490 (2,2%), Вінніпегу – 102 635 (15,5%), Ванкувері – 76 525 (3,9%), Калгарі – 65 040 (6,9%), Саскатуні – 34385 (15,4%), Гамільтоні – 24 070 (3,7%), Ріджайні – 23 220 (12,2%). Українці та їх нащадки повністю інтегрувалися в канадське суспільство, а структура зайнятості наближається до структури зайнятості, характерної для Канади в цілому. Економічний статус зазнав суттєвих змін – із бідних і неосвічених іммігрантів, які виконували найтяжчі й найбрудніші роботи, нерідко при цьому зазнаючи національної дискримінації, українські канадці перетворилися на групу достатньо освічених мешканців країни, не поступаючись решті населення Канади, а за деякими позиціями випереджаючи його. Важливим елементом етнічної інтеграції в поліетнічне суспільство є участь у політичному та державному житті країни. У 1915 р. вперше до парламенту провінції Альберта був обраний українець (А.Шандро), 1926 р. – до федерального парламенту (М.Лучкович). На 1975 р. у провінційні парламенти було обрано близько 200 українців, до федерального – 62. В.Вал (Волохатюк) 1955 р. став першим канадським сенатором українського походження. Неодноразово українці обирались мерами канадських міст. Найвищою посадою, яку обійняв українець (Роман Гнатишин) була посада генерал-губернатора Канади. За понад столітній час проживання в Канаді, українська етнічна група сформувалася як політично активна складова поліетнічного суспільства, яка не тільки спроможна відстоювати свої національно-культурні запити, але й здатна впливати через своїх представників на внутрішнє й міжнародне життя держави, доводить В.Макар.

Монографія привертає увагу передусім багатою джерельною базою, аналізові якої присвячено перший розділ («Дослідження проблеми та її джерельне забезпечення»). Ав-

тор критично проаналізував здобутки як українських, так і зарубіжних дослідників. Працюючи в канадських архівах і установах, В.Макар залучив значну кількість опублікованих та архівних документів, матеріалів довідкових і статистичних видань, пресу, спогади, багато з яких уперше введено в науковий обіг. Важливим у розвитку досліджень з історії української еміграції в Канаді стала координація зусиль канадських і українських фахівців, зокрема регулярна співпраця між Чернівецьким і Саскачеванським університетами (перша угода була підписана 1977 р.). У рамках провідної теми співпраці («Роль національно-етнічних груп в освоєнні західних земель Канади») виконана й рецензована монографія.

Досліджуючи питання еміграції до Канади, автор не оминув увагою українців Польщі, Румунії, Чехословаччини та інших європейських країн, які мешкали на своїх споконвічних землях. Це дуже важливо, адже як за радянських часів, так і нині дослідники еміграції українців зі своїх етнічних земель оминали увагою території розселення українців поза межами УРСР.

Цілком справедливо значна увага у монографії приділена освіті. Не можна не погодитися з твердженням, що важливим є «аналіз еволюції освітнього рівня, оскільки саме вища освіта може бути однією з головних умов отримання висококваліфікованої праці та досягнення престижних соціальних позицій. Загалом, освітній рівень населення може виступати одним із визначальних чинників індустріального розвитку країни». З іншого боку, «коли йдеться про інтеграційні процеси, актуальним залишається питання збереження культурної та етнічної ідентичності». Досліджуючи це питання, автор логічно розділяє його на кілька підпитань – розгляд стартових можливостей освітньої інтеграції українців у канадське суспільство; освітній статус канадських українців щодо всього населення країни; роль програм українознавства та вивчення української мови в інтегративних процесах.

Дати дітям гідну освіту, щоб стати рівноправними громадянами країни поселення, стало одним із найголовніших завдань українців уже в перші роки перебування на новій землі. В.Макар, використовуючи праці своїх попередників, а також уводячи в науковий обіг нові джерела, детально й аргументовано досліджує тему освіти українців, починаючи від перших років й до сьогодення та доводить, що за освітнім рівнем представники української етнічної групи повністю вписалися в структуру поліетнічного канадського суспільства. За даними канадського перепису населення 1991 р., українська етнічна група зрівнялася за показниками щодо університетської освіти з відповідним показником усього населення країни. А це, у свою чергу, дало можливість зміцнити соціальний статус українців у канадському суспільстві. Протягом 1960–1970-х рр. професійна зайнятість українців наблизилася до середньоканадських стандартів. Нині серед українців Канади є власники фермерських господарств, підприємці, лікарі, кваліфіковані працівники промисловості, учені, політичні діячі, члени уряду тощо.

Важливим для даного дослідження було визначення загального матеріального становища українців Канади – із 1980-х рр. рівень щорічних прибутків зрівнявся із загальноканадським.

Однак, досліджуючи тему освіти українців, особливо в перші десятиліття, автор оминув досить важливе питання. Для дітей, батьки яких жили далеко від міст, були створені спеціальні установи – так звані бурси чи інститути, на зразок тих, що існували в Західній Україні. Вони не лише забезпечували учнів і студентів житлом і харчуванням, але також були виховними інституціями, де викладали культуру, історію, звичаї та традиції українського народу. Перша українська бурса була відкрита 1912 р. в Едмонтоні. 1916 р. розпочала діяльність бурса (з 1917 інститут) ім. П.Могили у Саскатуні (мала три будинки для студентів). У 1920–1930-х рр. саме ця установа стала важливим осередком українського освітньо-культурного руху в Канаді. Її викладачі і слухачі багато зробили для запровадження української мови в програму навчання університету і середніх шкіл провінції. Це питання вперше було порушене ще в 1916 р. Слід також назвати бурсу (згодом інститут) ім. митрополита А.Шептицького в Саскатуні, яка була відкрита в 1917 р., інститут св. Василя Великого в Едмонтоні, інститут ім. М.Грушевського (згодом ім. св. Івана) в Едмонтоні (1918 р.), інтернати для дівчат у Саскатуні та Йорктоні (1928 р.), бурсу ім. М.Шашкевича у Саскатуні (1935 р.), інститут св. Василя Великого для хлопців в Едмонтоні (1945 р.), інститут св. Йосафата для дівчат в Едмонтоні (1948 р.), інститут св. Володимира для студентів у Торонто (1949 р.) та ін. Заслуга українських бурс та інститутів полягала в тому, що за свідченням визначного українського історика, дослід-

ника історії української еміграції в Канаді М.Марунчака, вони «значно посилили національний дух українців, загострили почуття відповідальності членів української спільноти за виховання дітей, підсилювали в батьків думку й амбіції, щоб їхні діти змагались до висот своєї освіти та позбавляли їх комплексу меншовартості, який присвоювали їм до певної міри, унаслідок тих чи інших шовіністичних атак зовнішнього оточення». Із них вийшли сотні активних українців-канадців, які посіли високі посади у новій країні¹. Є й література з даного питання, видана як у Канаді², так і в Україні³.

Із перших же років перебування на «новій» землі українці створювали свої організації на зразок тих, що діяли в Україні – церковні громади, «Просвіти», народні і робітничі будинки. Із часом почали діяти й організації іншого типу – політичні, жіночі, студентські, молодіжні тощо. Нині на території Канади існує близько 1000 етнічних українських організацій. Так, наприклад, тільки в одній провінції Саскачеван 1991 р., коли відзначалось століття перебування українців у Канаді, нараховувалось понад 150 українських організацій, серед них 4 міжнародні, 20 загальноканадських, 48 провінційних, 82 місцеві. Проте переважна більшість із них проіснували недовго. У книзі досліджується діяльність найбільш впливових організацій. Попри політичні й релігійні розбіжності та протистояння між українськими організаціями, яке інколи набувало досить гострого характеру, вони відігравали й продовжують відігравати визначальну роль в інтеграційних процесах української етнічної групи Канади. Саме вони були тим каталізатором, котрий спричинився до збереження національної свідомості та представлення інтересів української діаспори у Країні кленового листка, доводить автор книги. Саме українська етнічна група була однією з найбільш активних у процесі «етнічного відродження» в Канаді. У результаті такої діяльності 1971 р. федеральний парламент схвалив політику багатокультурності, що до того формувалася як двонаціональна – англо- та франкоканадська.

Монографія В.Макара є важливим внеском у справу цілісного вивчення історії української громади Канади, яка ніколи не поривала зв'язків із землею батьків. Водночас її активна позиція сприяє формуванню позитивного іміджу України в очах канадських співгромадян. Досвід української діаспори Канади є цінним для діаспор в інших країнах, особливо на теренах колишнього СРСР. Рецензована праця викличе зацікавлення у вчених, педагогів, студентів, українського загалу, усіх, хто цікавиться історією України та українського народу, складовою частиною якого є й діаспора, розпорошена по всьому світу.

¹ Див.: *Марунчак М.* Історія українців Канади. – Т.1 – Вінніпег, 1991. – С.170.

² Ювілейна книга. 25-ліття Інституту ім.Михайла Грушевського в Едмонтоні. – Вінніпег, 1943; Самоїл Ричард. Інститут ім.М.Грушевського – Св.Івана (Короткий огляд. 1919–1999) // Західноканадський збірник. – №4. – Едмонтон, 2000; Ювілейна книга. 25-ліття Інституту ім. Петра Могили в Саскатуні. – Вінніпег, 1945; Сорокаліття Інституту св. Івана (бувшого Інституту ім.М.Грушевського) в Едмонтоні, Альберта – Едмонтон, 1959; 25-літній ювілей колеґії св.Андрія у Вінніпегу. 1946–1971. – Вінніпег, 1971; Перед брамою: Нарис історії Інституту св. Володимира в Торонто. – Торонто, 1969 та ін.

³ *Руснак І.* Розвиток українського шкільництва в Канаді (кінець XIX–XX ст.) – Чернівці, 2000; *Ковальчук О.* Освітня діяльність українців Північної Америки (кінець XIX ст. – 40-ві рр. XX ст.) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – Вип.13. – К., 2004 та ін.

О.О.Ковальчук (Київ)

Государев двор в истории России XV–XVII столетий: Материалы международной научно-практической конференции. 30.X–01.XI. 2003, Александров. – Владимир, 2006. – 366 с.

Государів двір в історії Росії XV–XVII століть: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 30.X–01.XI. 2003, Александров. – Владимир, 2006. – 366 с.

Пропонований увазі українських науковців збірник складається з тематично підібраних статей учених, дослідників Государева двору – однієї з найважливіших соціальних і політичних інституцій Московії XV–XVII ст. Відповідальні редактори книги В.Назаров